మాయిముంత

పెద్దింటి అశోక్‌కుమార్

సాయమ్మకు నిద్ర పడుతలేదు. చిన్న బిడ్డ దేవ యాదికచ్చి కడుపు చెరువయింది. కన్నీళ్లతో మెత్త సగం నానింది.

'బిడ్డ ఒకలకు చెయ్యి జాపకుంట బతుకాలని అప్పు సప్పు జేసి ఉన్న ఇంటికి ఇత్తి. పిల్లలు అయిత లేరంటే భూమండలం మొత్తం జోలెగట్టుకుని తిరిగితి. సల్లగ ఒక కానుపు జేత్తి. ఇప్పుడు నేను కనవడుతలేనా... అవ్వా రాయే అని తోలుక పోదా! మల్లా పొద్దులు నిండినయి. కానుపుకు ఎట్ల తోలుక రావాలె. నాకు చేతులు ఎట్లత్తయి,' అనుకుంది.

అప్పుడే బయట బలబల చప్పుడు. చిన్నగా అరుపు.

ఆలోచనల్లోంచి తేరుకుని చెవులు రిక్కించి విన్నది సాయమ్మ. చప్పుడు పెద్దదయింది. సాయమ్మ ఉల్కిపడ్డది.

'అనుమానం లేదు. ఏ ఎద్దో పోతో ఎనుగు దుంకి అనుప చేన్లకు వచ్చినట్టుంది. చేను పాడుగాను. ఏ గడియల పెట్టినమో గాని పలారం గావట్టె,' అనుకుంది.

ఎంటనే భర్తకు కేకేసి, "ఔ... ఉన్నవా? ఒకసారి గటు సూడు పో... అనుప చేను పెట్టుడేమోకాని కావలి గాయలేక సత్తున్నం. రాత్రి లేదు, పగలులేదు," గులిగినట్టు అన్నది సాయమ్మ.

సాయన్నకు అప్పుడే కన్నంటుకుంటంది. భార్య పిలుపుకు లేచిండు. "దీని పాడుగాను. ఇంత రాత్రిపూట ఏమచ్చే! బర్లుగిట్ల వచ్చెనాంటే పొట్టు పొట్టు తొక్కుతయి," అంటూ చేతికట్టె కోసం చూసిండు.

"ఏమాయె నువ్వు గోశి సదిరేవరకు అది సగం మడి తొక్కుతది. నడువు," గదిరిచ్చింది సాయమ్మ. చేతి కట్టెను టార్చ్‌లైట్‌ను అందుకుని తలుపు తెరిచి బయటకు వచ్చిండు సాయన్న.

అప్పటికే పల్లె మొత్తం కన్ను మగ్గింది. పల్లెకు దూరంగా ఉన్న ఇల్లు అది. అనుపచేను మాగిన వాసన గప్పుమంది. చేను నిండా ఎన్నీల పరుచుకుంది. వాసన పసిగట్టి ఎక్కడెక్కడి పశువులో వత్తున్నయి. రోజుకొక్క పంచాది.

బయటకు అడుగుపెట్టిన సాయన్న పెరడంతా చూసిండు. మొదటి మడిలో నల్లటి ఆకారం కనిపించింది. లైటు కొట్టి చూసిండు. పాణం దస్సుమంది. అతడు బయపడ్డట్టు అది బర్రెనే!

"నీ గత్తర్రాను గదనే! నువ్వు వాసన వట్టినవంటే ఇడుత్తవా!... ఎద్దోపోతో ఐతే ఒకటే వత్తది. నువ్వు మందకు మంద ఎంటవెట్టుకత్తవు," అంటూ మట్టిపెల్లను అందుకుని బలంగా ఇసిరికొట్టిండు. అది కొమ్ములకు తాకింది. అయినా బర్రె కదలల్లేదు. తీగెల్ని మజ్జెడ మజ్జెడ తొక్కుతుంది.

సాయన్నకు తిక్కలేసింది. 'అరే... దీని కత జూసినవా... అడుగు జరుగుతలేదు,' అనుకుంట చేతిల కట్టెను ఇసిరిండు. కట్టె అంత దూరం పోలేదు. నాలుగు అడుగులేసి కట్టెను అందుకుని బర్రె మీదికి ఉరికిండు.

అప్పుడే బయటకు వచ్చింది సాయమ్మ. ఎన్నీల సాలులో బర్రెను గుర్తువట్టింది. దబదబ నాలుగు అడుగులేసి బర్రె దగ్గరికి వచ్చింది. కొట్టబోతున్న సాయన్నను ఆపింది. అప్పటికీ బర్రె కదులతనే లేదు.

ఆమెడ దూరంలో గోజ కనవడితే ఉరికురికి తరిమే సాయమ్మ తనను ఎందుకు ఆపిందో అర్థం కాలేదు సాయన్నకు. అతడు అడిగేలోపే గొంతు తగ్గించి

"అది మన గొంగి బర్రెగదా! వంగు కొమ్ములు కనవడుత లెవ్వా..." అన్నది.

అప్పుడు చూసిండు సాయన్న బర్రెను. వంగు కొమ్ములు. నాలె సూపులు. ఎత్తుగా ఉన్న ఊపురం. కోపం మరింత ఎక్కువయింది. "గొంగిదో, గోషిదో... తలకు వాసిన ఎంటికె. ఏ రేవులపోతే మనకేంది," అంటూ కట్టెతో బర్రెకొంకుల మీద కొట్టిండు. ఆ దెబ్బకు గెంటినట్టు రెండడుగులు ముందుకేసి ఆగింది బర్రె.

సాయమ్మ గుండెల కలుక్కుమంది. "నీ పాడు గాను... జరాగు. బర్రె సుడి మీదుంది. తీగలేత్తంది. కన వడుతలేదా," అన్నది.

నిండుకుండ లెక్క కదులుతున్న బర్రెను చూసి నంక సాయన్న చెయ్యి కిందికి దిగింది. అయినా కోపం తగ్గలేదు. "నీ గత్తర్రాను... నా యిల్లుకు చిచ్చుపెట్టినవు. చేసింది సాలదని మల్లచ్చినవా," అన్నడు కోపంగా మొస దీస్తూ.

సాయమ్మకు కోపంలేదు. బాధగా ఉంది. అప్ప టికే బిడ్డను తిట్టుకుంట ఏడుత్తంది. బర్రెను చూసినంక ఆ ఏడుపు ఎక్కువయింది. దాని రొండ్ల మింద చేతులేసి తట్టి, "రేపోమాపో అన్నట్టు తల్లడిత్తున్నువు. ఇప్పుడు నీకు దొంగ తిండి గావలెనా... నిండు పొద్దులు నిండి నయి. సక్కగ ఇంటికిపో," అన్నది మనిషితో అన్నట్టుగా.

సాయన్న కోపంతో, "ఇంక దాన్ని నెత్తిమీద ఎత్తుకో... ఏ ఎల్లదొబ్బు. తీగెల్ని తొక్కుతది," అన్నడు. అంటూనే అరిచెయ్యితో ఈపు మీద రెండు సరిసిండు బర్రెను. బర్రె సొలుగుతూ అడుగులో అడుగేసి ఆగింది. సాయన్న బర్రెను గెదిమిండు. మెల్లెగా అది ఎనుగు దాటింది. అతడు అక్కడనే ఆగిండు. సాయమ్మ మాత్రం బర్రెను పానాది దాటిచ్చి వచ్చింది.

ఇద్దరూ ఇంట్లోకి నడిచిండ్రు. తలుపులు దగ్గ రేస్తూ పానాది దిక్కు పారజూసింది సాయమ్మ. మసక ఎన్నీల్లో బర్రె కనిపించలేదు.

"చూసినవా... గొడ్డు బర్రెను ఇచ్చినమని మీ అక్క తిట్టని తిట్టు తిట్టె. అది తిట్టింది సరే, బిడ్డ సల్ల గుండ బిడ్డెంత బుద్ధిమంతురాలు. అనరాని మాటలనె. నన్ను ఉరివెట్టుకొని సావుమనె. ఇప్పుడు జూడు. బర్రె ఈత కచ్చె. మీద పడ్డ దెబ్బలు మాసిపోతయిగనీ మాటలు మరిచిపోతమా..." బాధగా అన్నది సాయమ్మ.

సాయన్న నోరు మెదుపలేదు. వచ్చి పక్కమీద వాలిండు. సాయమ్మకు నిద్ర ఎప్పుడో దూరమయింది. మంచంకోడు మీద కూసుంటూ, "ఇంట్ల ఎవ్వలు లేరట. పొద్దుగల్లనే తాలమేసి బండి గట్టుకుని మల్లన్న గుట్టలకు పోయిండ్రట. పిల్లయి పుట్టెంటికలు తీత్తరట. 'అవ్వా పోదాం రాయె,' అని రాకపాయె సూడు. యాడ పుట్టె యాడ పెరిగె," బాధగా అన్నది సాయమ్మ.

"తల్లికుంటే బిడ్డె దొర్సానట. బిడ్డెకుంటే తల్లి బాంచెదట. దాని కండ్లకు మనం కనవడుతున్నమా! ఆపదికి సంపతికి ఆదుకుంటదని ఊర్లె ఇత్తే అగ్గిల బొర్రిచ్చె," విరక్తిగా అన్నడు సాయన్న.

ఇద్దరూ మౌనంగా పక్కమలిచిండ్రు. సాయన్నకు కన్నంటుకుంది. సాయమ్మకు కన్ను మలుగుత లేదు. బిడ్డ దేవనే గుర్తు కత్తుంది. ఆమె తిట్టిన తిట్లు బొచ్చెల మెరుత్తున్నయి.

సాయమ్మకు ముగ్గురు బిడ్డలు. దేవనే చిన్నది. ఇద్దరు బిడ్డలను వేరే ఊరిచ్చిండ్రు. దేవను మాత్రం ఊర్లెనే మేనరికం ఇచ్చిండ్రు. యాడాది రెండేండ్లు గడిచి నయి. దేవ ఊర్లెనే కాబట్టి తల్లిగారింటికి పొద్దున వస్తే మాపున ఎల్లి పోయేది. ఇద్దరు బిడ్డలు మాత్రం వారా లకు వారాలు ఉండేవారు.

ఉన్నదంతా అక్కలకే పెడుతుంది. వచ్చినప్పుడు వారాలకు వారాలుంటరు, అని దేవ అనుమానం. ఊర్లెనే ఉంటదిగదా! ఉన్నదంతా చెల్లెకే పెడుతుందని అక్కల అనుమానం. మొగుళ్లు ఎగేసిండ్రు. అత్తలు దిగే సిండ్రు. అక్కచెల్లెండ్లు ముగ్గురు శికెలు శికెలు వట్టు కున్నరు.

బర్రెపెయ్య దగ్గర పంచాది ముదిరింది. గొంగి పెయ్యను దేవ మలుపుకుంది. మాకూ పెయ్య దూడ్డెను కొనియ్యమన్నరు పెద్ద బిడ్డలు. వాళ్లకు చెరొకటి కొనిచ్చింది సాయమ్మ. యాడాది రెండేండ్లలో అవి కట్టి ఈనినయి. దేవది గొంగిపెయ్య మాత్రం కట్ట లేదు, ఈనలేదు.

గొడ్డుపెయ్యను ఇచ్చినవని దేవ లొల్లిజేసింది. ఇంకొకటి కొనియ్యిమంది. చెల్లెలకు ఇంకొకటి కొనిస్తే మాకూ కొనియ్యాలని పెద్దబిడ్డలు ఇంటి మీద కచ్చిండ్రు. మాటామాటా పెరిగింది. ఎవలకూ ఏదీ ఇచ్చేది లేదని సాయమ్మ కోపంగా చెప్పింది.

దేవను చేసుకుంటే ఇల్లు పొలమూ తమకే ఉంటదనుకున్న దేవ అత్తగారికి సాయమ్మ తీరు నచ్చ లేదు. ఇంటి మీదకచ్చి నానా యాగి చేసిండ్రు. పెద్దబిడ్డ లిద్దరినీ బదునాం జేసిండ్రు.

ఒకనాడు సాయన్నకు కడుపునొప్పి లేచింది. చూసిపోయిన దిక్కులేదు. సాయమ్మకు జరమచ్చి పంటే వాకిలి నూకిన మనిషి లేదు. ఆపతి సంపతి అంట

లేరుగనీ ఎవలకేం అందుతుందోనని డేగ కన్నేసి చూస్తంద్రు. బిడ్డలు అల్లుండ్లు రాకడ పోకడ బంద యింది.

ఇప్పుడు సాయమ్మకు అవన్నీ గుర్తుకత్తున్నయి. 'ఎవలనేమంటి? ఎవలదేం తింటి? ముగ్గురు బిడ్డలు ఆపతికి సంపతికి వాలుతరంటే పక్కల పాములైరి. దేవి పుట్టెడు పండుగు చేసుకుంటంది. పిలవద్దా... వట్టిగనే పోదునా,' అనుకుంది.

అప్పుడే మళ్లా బలబల సప్పుడయింది. సాయన్నను లేపింది సాయమ్మ. లేపుతూ, 'మల్లన్న గుట్టలకు పోయినోళ్లు వచ్చింద్రంటనా,' అన్నది ఆరా తీస్తున్నట్టు.

"ఇప్పుడు యాడత్తరు. తిని తాగి ఏ తెల్లారంగనో వత్తరు. ఎక్కిపోయే మ్యాకను కొన్నరట. అయినా దయ్యం బియ్యం తింటేంది? దక్కలోడు పాశం దింటేంది? నడిజాము రాత్రి గుయ్ గుయ్ తలిగినవు. పండూ," అన్నడు యాష్టగా.

అప్పటికే బలబల సప్పుడు ఎక్కువైంది. "ఏం పంటవు. లెవ్వు. సప్పుడైతతంది," అంటూ బయట కచ్చింది సాయమ్మ. ఆమె వెంటనే బయటకు వచ్చిండు సాయన్న. వచ్చింది గొంగిబర్రెనే అని వెంటనే గుర్తుపట్టా రిద్దరు.

ఈసారి బర్రె పెద్ద మడిలో కనిపించింది. చేన్లో అనుపకాయ ఎక్కడన్నా బలంగా ఉందా అంటే అది ఆ మడిలోనే! సాయన్న పాణం గిలగిల కొట్టుకుంటంది. కోపంతో కట్టెను అందుకున్నడు. పండ్లు కొరుక్కుంట ఉరికిండు. సాయమ్మ అతన్ని ఆగుమంటూ ఎంట నడి చింది. సాయన్న అందకుండా ముందుకు నడిచిండు.

అది మాగమాస శివరాత్రి సందు. సలి తగ్గినా ఇగం పెడుతంది. సాయమ్మ నెత్తి సుట్టూ కొంగు కప్పు కుంటూ, 'తిక్కలోడు. పుసపుస రెండు దెబ్బలేసినా ఏత్తడు,' అనుకుంటూ దబదబ నడిచింది.

మసక ఎన్నెల్లో గొంగిబర్రె బస్సబస్స మసులు తుంది. అనుపపాదల్ని తొక్కుతుంది. ఆయాసంతో ఎగపోత్తంది.

సాయన్న బర్రెను అదిలించిండు. బయటకు తోలాలని చూసిండు. వద్దని సాయమ్మనే ఆపింది. అది పురిటినొప్పులు పడుతుందని గ్రహించింది. బర్రె రొండ్లను పునికి చూసింది. మక్కుల్ని నొక్కి చూసింది. మక్కులల్ల బొక్కలు దేలినయి. రెండుసార్లు బర్రె చుట్టూ తిరిగింది సాయమ్మ. గుండె జల్లుమంది.

"అరే, రొండ్లు గుంజినయి. మక్కులు జారి నయి. తోకలావట్టి తినుకుతంది. తీగెలు చిక్కవడ్డయి. ఈ రాత్రే ఈనేతట్టుంది," అన్నది భయంగా.

సాయన్నకు కోపమచ్చింది. "ఈననీ... ఈనక పోనీ... మనకేంది? ఎల్లగొడుదాం" అదిలిస్తూ అన్నడు.

సాయమ్మ కోపంగా చూసింది. "ఈతకు తయా రున్న బర్రెను ఎల్లగొడతవా? అక్కడ ఎవలు లేరనే ఇక్కడికి వచ్చింది. ఎటెల్లగొడుదాం. ఈ రాత్రి ఎక్కడికి పోతది. ఇది పుట్టినప్పుడు ఎంత కట్టమైంది ఎరుకనే గదా. దీని తల్లికి గుడ్లమాయి ఎత్తితే బద్దలేసికట్టిన. దీనికిది తొలుసూరు కానుపేనాయె. ఎంత కష్టమైతదో!" అన్నది. అంటున్నప్పుడు సాయమ్మ కండ్లలో నీళ్లు. నీళ్లను తుడుచుకుంటూ, "నా ముగ్గురి బిడ్డలతోని దీని మాయిముంత గూడా నా యింట్లనే ఉన్నది," అన్నది సాయమ్మ.

బర్రె బంతి కడుతనే ఉంది. ఇద్దరికీ వాదం మొద లయింది. సాయన్న ఒంటి కాలు మీద లేసిండు.

"నువ్వు ఈత జేత్తవా ఏంది... ఏంటిది కత. మాట చ్చింది సాలదా... శేను నాశినం గానా... ఒక్క కాయ చేతుకురాదు. ఎల్లగొట్టు..." కోపంగ అన్నడు సాయన్న.

సాయమ్మ ఏదీ గమనించడంలేదు. బర్రెనే చూస్తంది. దాని స్థితినే అంచనా వేస్తంది. ఆయాసంతో అది తిరుగుతుంటే తొక్కిన అనుపకాయ కనిపించడం లేదు. దాని పురిటినొప్పుల వేదననే కనిపిస్తుంది. సాయమ్మలో తల్లిపేగు కదులుతుంది. ఏదో మత్తు కమ్ముకుంది.

ఆ మత్తుతోనే, "నీ కాయ సల్లగుండ. పోతేపోనీ... పొడపత్రం జారుతంది సూడు. గంటలనో అరగంట లనో ఈనుతది. నువ్వు నీళ్లు కాగవెట్టు పో," అన్నది.

సాయన్నకు కోపమచ్చింది. అయినా తమా యించుకున్నడు. సాయమ్మను ఒప్పిస్తున్నట్టుగా, "గడ్డి గాడుపుల పోతేంది...? వడ్లు వాగులవోతేంది. గాలికి వోయే కంపను గోసికి వెట్టుకున్నట్టు ఈ కతేంది. దుకాన మేంది. ఈ బర్రె సాలు మంచిదిగాదు. అప్పుడు దీనితోనే మన ఇంట్ల సిచ్చు పుట్టింది. ఈ రాత్రి దీనికి కానుపు కట్టమయి ఏమన్నా అయిందనుకో... మెల్లెగ ఎనుగు దాటిద్దాం. పానాది ఎక్కిద్దాం. పల్లెకు మలుపుదాం. ఈననీ... సావనీ..." అన్నడు.

సాయమ్మ ఈసడింపుగా చూసింది. "పుట్టు నొప్పుల బాధ నీకేం తెలుసు. ఇయ్యపురాలు తిట్టిందని, అల్లుడు కొట్టిండని, బిడ్డ అలిగిందని కానుపుకు తోలుక

రాక ఊకున్నమా? వాళ్ల మొఖం ఎవలు చూసింద్రు. బర్రెమొఖం జూడు. తల్లడిత్తుంది. ఇది పురుడుకు తల్లి గారింటికచ్చింది,'' అన్నది.

బర్రె ఆయాసంతో కాళ్లను రాస్తుంది. నీరసంగా కూలబడి లేస్తుంది. తల పైకెత్తి అరుస్తుంది. పోటు మీదున్న సముద్రంలా కల్లోలంగా కదులుతుంది. మంత్రించినట్టు సాయమ్మ బర్రె చుట్టే తిరుగుతంది. ఆయాసంతో కదులుతున్న బర్రె పశువులా కాక కడుపుతో ఉన్న కూతురులా కనిపించింది. ఎందుకో కాని అప్పుడు ఎవరూ శత్రువులుగా అనిపించలేదు. మనసులో తల్లి ప్రేమ పొంగుకత్తుంది సాయమ్మకు.

సాయన్నకు మాత్రం అసహనంగా ఉంది. కోపంగా కూడా ఉంది. అది తొక్కుతున్న అనుపపాదలే కనిపిస్తున్నయి. ఆమెను హెచ్చరిస్తున్నట్టు, ''సూడూ... ఇది తొలుసూరి ఈత. ఏమైతదో తెలువది. రేపు మనమే చేసినమని బదునాం జేత్తరు,'' అన్నడు.

సాయమ్మ అంతే కోపంగా, ''నీ బుద్ధుంటే నాతో ఉండు. లేకుంటే మలుసుక పండు. అంతేగని ఒర్రకు. బర్రెను ఆగం జెయ్యకు,'' అన్నది.

సాయన్న బుస్సుమన్నడు. చేతుల కట్టె నాలెకు గొట్టిండు. ''యాడనన్న అగ్గి దలుగు. ఆరునెల్లు కాసిన పంట అగ్గిలవెట్టు. రేపు వాళ్లు వచ్చినంక లోపల కత్తివెట్టి చీరుతరు. అప్పుడు అయిమంటది,'' అని కోపంగా ఇంట్లకు నడిచిండు.

అతనికంటే ముందుగనే ఇంట్లకు నడిచింది సాయమ్మ. పొయ్యి రాజేసి నీళ్లు పెట్టింది. కంకెడన్ని ఎల్లిగడ్డలను దంచి ముద్దజేసింది. వరి, గోధుమ, మినుపపిండిలను కలిపి నానవెట్టింది. సందెడు ఎండు గడ్డిని తెచ్చి బర్రె ముందు ఏసింది.

ఎన్నీల నడినెత్తి మీద కచ్చింది. బర్రె ఒర్రుతుంది. తినుకుతంది. తల్లడిత్తుంది. నడ్డి ఇరుత్తుంది. పండు కుంట లేత్తంది. దాని ఆయాసాన్ని సూత్తూ కూసున్నది సాయమ్మ. 'ఆడిజన్మ పాడుగాను... ఆడిజన్మ పాడుజన్మ బిడ్డా... ఓర్సుకో... ఇంకో గొంతసేపైతే అయిపాయె. బిడ్డ పుట్టుడంటే తల్లి సచ్చిపుట్టినట్టు...' అంటుంది బర్రెతో.

బర్రె మసలుతనే ఉంది. అరగంట. గంట. రెండు గంటలయింది. తీగలు పుడుతనే ఉన్నయి. పొడపాత్రం మాత్రం రాలుతలేదు.

సాయమ్మకు భయం మొదలయింది. సాయన్న మాటలు గుర్తుకచ్చినయి. 'అరే... ఇవారకు పొడపాత్రం జారి ఈనేదుండె. ఇంకా తండ్లాడుతనే ఉంది. పిండం గిట్ల ఎదురుతిరిగెనా ఏంది?' అనుకుంది. ఈ ఆలోచన రాంగనే సాయమ్మకు సల్ల చెముటలు పుట్టినయి.

పోయి సాయన్నను లేపుదామా అనుకుంది. లేపితే ఈ స్థితిలోనూ బర్రెను ఎటో తోలి చేతులు దులుపుకుంటడనుకుని మానుకుంది.

అప్పటికి చలి ఎక్కువయింది. ఎన్నీల వంగింది. ఆగి ఆగి గుడ్లగూప అరుపు. కుక్కలు మొరుగుతున్నయి. చీమ చిటుక్కుమన్నా వినిపించే నిశ్శబ్దం. బర్రె మసులుతంది. తల్లడిత్తుంది.

బర్రె ముందు గొగ్గాల్లమీద కూసుంది సాయమ్మ. తన మూడు కాన్పులూ... కానుపు కష్టమైనప్పుడు తాంబోలం సప్పుడు తడుము దెబ్బలు యాదికత్తున్నయి.

'పరమాత్మా... ఎంత పనైపాయె... నా బిడ్డ మంచిదన్నా గాదు. కావాలని నేనే సంపిన్నని బదునాం జేత్తది. మైసవ్వతల్లి... ఎట్లనన్న గడ్డకు పడెయ్యి బాంచెను...'' అనుకుంది భయంగా.

అట్ల అనుకుందో లేదో... ఇట్ల టప్పుమని సప్పుడు. ఉల్కిపడ్డది సాయమ్మ. తెల్లగా బుగ్గలా వచ్చిన పొడపాత్రం టప్పున పగిలింది. సాయమ్మకు కొద్దిగా బయం తగ్గింది. దబదబ రెండు చేతులకు ఆందెం రాసుకుంది. రాసుకుంటూ 'ఈ మనిషి వచ్చుగద మంచి గుండు. తొలుసూరు కానుపాయె. ఒగలకొగలం దీము,' అనుకుంది. వెంటనే 'పాపపు మనిషి నేను ఆపది వడ్డనాడే ఇంట్ల పండక పాసువలుగ తిని మంచె మీద పన్నడు. ఇప్పుడు వత్తడా,' అనుకుంది.

తలడిచ్చి తలడిచ్చి బర్రె కూలవడ్డది. తలడిచ్చిన తల్లికి, ఈ లోకానికి రెండు కాళ్లు ముడిచి దండం పెడుతూ సంటిదుడ్డె బయటకచ్చింది. బర్రె వరిగడ్డిలో సదురుకుంది. సాయమ్మ కండ్లు మెరిసినయి.

'చూసినవా... తల్లడిచ్చుకుంటనే తల్లి పిల్ల కొరకు దేవులాడుతంది. నిలవడి ఈనితే పిల్లకు దెబ్బ తలుగుతదని గడ్డిల పన్నది,' అనుకుంటూ దుడ్డెను సాగదీత్తంది. ఒర్రుతున్న బర్రెను పుణుకుతంది.

పది నిమిషాల్లో దుడ్డె బయటకచ్చింది. ఇట్లా బయటకచ్చిందో లేదో అట్లా ఎనక్కి తిరిగింది బర్రె. ఆయాసంతో ఎగపోత్తూనే దుడ్డె ముక్కు మీదున్న ముర్రును మొదట నాకింది. తర్వాత డెక్కల్ని కొరికింది. తర్వాత చెవులు, మొఖం, పెయ్యంతా నాకింది. సాయమ్మ ముచ్చటగా తల్లిని బిడ్డనే చూత్తంది.

'చూసినవా దీని ఆరాటం. ముక్కుమిది ముర్రు తియ్యకపోతే దుడ్డెకు దమ్ము పీల్వరాదు. డెక్కలు

కొరుకకపోతే నడువరాదు. పెయ్యి నాకకపోతే దుడ్డె గట్టివారదు. ఇవన్నీ దీనికి ఎవలు నేర్పింగ్రు...' అనుకుంది.

వెంటనే, 'నా పిచ్చిగాని తల్లికి ఒకలు నేర్పాలెనా? బిడ్డలు వట్టిగనే పెరుగుతరా? నా బిడ్డలు మొగులు మీది నుంచి రాలిపడ్డట్టు మాట్లాడుతరు,' అనుకుంది ఎక్కసంగా.

బర్రె ఆరాటంగా దుడ్డెను నాకుతనే ఉంది. ముక్కు, మూతి, కండ్లు, చెవులు, పట్టిపట్టి నాకుతు శుభ్రం జేస్తుంది. నాకుతనే మట్టును కుమ్మరిత్తంది.

మట్టును చూసిన సాయమ్మ పానం దస్సుమంది. మట్టు కర్రెగా కమిలిపోయినట్టుంది. వాసనలో కూడా తేడా ఉంది.

'వామ్మో... మట్టు కమిలిపోయింది. మట్టు కమిలిపోతే మాయి పడది. మాయి పడకపోతే బర్రె బతుకది. పిండం బయటకు వచ్చుడు ఒక ఎత్తయితే మాయి పడుడు మరో ఎత్తు. ఇట్లగావట్టె,' అనుకుని ఇంట్లకు ఉరికింది. ఎల్లిగడ్డ పిండి ఉడుకు నీళ్లల్ల కలిపి బర్రె ముందుంచింది.

బర్రె తుపాను తర్వాత సముద్రంలా ఉంది. తన లోకమంతా దుడ్డెనే అన్నట్టుగా ఉంది. ఆయాస మంత మరిచి దుడ్డెను నాకుతూ రెండు బుక్కల పిండి తాగి నీరసంగా పండుకుంది.

బర్రె పండుకోంగనే సాయమ్మకు మరింత బయమయింది. ఈనంగనే మాయి పడేదాక బర్రె నిలవడాలె. పండుకుంటే మాయికి బదులు గుడ్లమాయి ఎల్లుతది. గుడ్లమాయి ఎల్లితే బర్రెగుడ్డు మగ్గినట్టే. 'ఎంత కర్మకచ్చె... సల్లగ ఈనిందంటే మాయి దగ్గర పరేషానచ్చె...' అని బర్రెను తట్టి లేపింది. ఉడుకు ఉడుకు కుడిది తాగిపిచ్చింది. నాలుగు బుక్కలు కుడిది తాగిన బర్రె దుడ్డెనునాకుతనే ఉంది. నాకుతూ నాకుతూ మరింత మట్టును పోసింది. ఆమె అనుమానాన్ని మరింత గట్టిపరుస్తూ మట్టు గబ్బువాసన గొట్టింది.

"నీ నాకుడు సల్లగుండ. ఉడుకు ఉడుకుది నాలుగు బుక్కల కుడిది తాగు- ఆసరుంటది."

బయపడుతూనే సంటిదుడ్డెను పొదుగు దగ్గరికి తెచ్చింది సాయమ్మ.

తొలుసూరి కానుపాయె. పొదుగు నిండుగా వున్నా మొనల్లో దార సాగలేదు. తడిచేసి సన్నుల్ని సాగదీసింది. ముర్రుపాలు తాగితెనే దుడ్డె బతుకుతది. ముర్రుపాలు ఎంత తాగితే అంత గట్టిగుంటది దుడ్డె. సాగదీసి సంటిదుడ్డె నోటికి సన్ను అందిచ్చింది సాయమ్మ. దుడ్డె పతుకులాడుతంది. దుడ్డెను దగ్గరికి జరిపింది. సంటిదుడ్డె ఎక్కడెక్కడో తుడుముతుంది.

కొద్దిసేపు మాయిని, భయాన్ని మరిచిపోయింది సాయమ్మ. దుడ్డెను తన గుండెకు అదిమిపట్టి దాని నోట్లె రొమ్ముల్ని పిండింది. దుడ్డె తత్వాన్ని, సాయమ్మ ఆలోచనను అర్థం చేసుకున్నట్టు బర్రె అనుకూలంగా కాళ్లను దూరం జరిపి పంగటిచ్చి వంగి నిలవడ్డది.

'అదీ... తల్లి మనసు. దీన్ని తల్లిని జేసిన దున్నపోతు ఏ కొట్టంల గుర్రుకొడుతుందో... నా మొగని లెక్క. రేపు సాది సవరిచ్చుడానికి తన రక్తాన్ని పాలనుజేసి బతికిచ్చుటకు తల్లి ఎన్ని ఇద్దెలు నేరుత్తది. ఎన్ని నొప్పులు దీత్తది,' అనుకుంది.

బాలింత బర్రె. ఎంత పశువైనా పెయ్యి పచ్చిపుండయితది. దుడ్డెనోట్లెకు ముర్రుపాలు పిండుతంటే రొమ్ములు పలిగినయి. రక్తం కారుతంది. అసలే పొదుగు అయువుపట్టు. పాలను రక్తాన్ని చూడంగనే సాయమ్మకు తన పెద్దబిడ్డ పుట్టిన సంగతి యాదికచ్చింది. అప్పుడు తనకు పాలు పడ్డయి కాని సన్ను ముక్కుకు రంధ్రాలు పడలేదు. మంచం నులక సందులోంచి పాలను పిండి పోసింది. తన రొమ్ములు గూడా పట్టన పలిగి పుండ్లయినయి. ఆ బాధ ఇప్పుడు మతిలోకి వచ్చింది. కండ్లల్ల నీళ్లు తిరిగినయి. అంత రక్తాలు కారుతున్నా బర్రె మొసుల లేదు.

'నీ దుడ్డె పాడుగాను. బతికితే బతుకుతది. సత్తె సత్తది. బోరెమోలె మొగడు వోంగ బొంత శింపులకు ఏడ్సినట్టు, దాని పానమే పోతంది. ఇదో లెక్కనా... రక్తాలు గారుతన్నయి. ఏంపిండుడు పాడైంది,' అనుకుని దుడ్డెను దూరం జరిపి లేచింది. కాని బర్రె దూరం జరుగలేదు. దుడ్డెకు మరింత దగ్గరగా జరిగి పొదుగును అందించింది.

పాల రుచి రక్తం రుచి తెలువని సంటిదుడ్డె ఆకలి ఒక్కటే తెలిసినట్టు తల్లి పొదుగు మీదికి ఎగబడ్డది. పెయ్యి పుండయినా, రొమ్ము పచ్చలైనా పాలు రక్తం కలిసి పారుతున్నా ఆయాసాన్ని ఉగ్గ వట్టుకుని నిలవడ్డది బర్రె. ఎక్కడ దుడ్డె తడి ఆరుతుందోనని తలతింపి మెడను సాగదీసి మిగిలిపోయిన ముర్రును నాకుతుంది.

తననుతాను మరిచి బర్రెను దుడ్డెనే చూస్తంది సాయమ్మ. ఆమె రొమ్ములు బరువెక్కినయి. సేపులచ్చినట్టు సలుపరింత.

ఉడుకునీళ్లతో బర్రెను కడిగింది. ఎల్లిగడ్డ నూనె పెయ్యంత రాసింది. బర్రె ముందు సందెడు వరిగడ్డి

ఏసింది. నాలుగు పచ్చటి అనుప చెట్లను పీకి నోటికి అందించింది. రెండుసార్లు కుడిది పట్టింది.

దుడ్డె సొలుగుతూ సొలుగుతూ పాల కొరకు ఎగ వడుతుంది. గడ్డిపోసల్ని నములుతూ నములుతూ ఆయాసాన్ని బిగవట్టుకుని బర్రె పాలు ఇత్తనే ఉంది. రెండింటిని చూస్తూ, 'అందుకే అంటరేమో బిడ్డ రాయి. తల్లి లక్క అని,' అనుకుంది సాయమ్మ.

అరగంట... గంట గడిచింది. రెండు గంటలు గడిచినయి. ముర్రుపాలు నిండా తాగి దుడ్డె మలుసుక పన్నది. దుడ్డెను ముందటేసుకుని బర్రె నాకుతుంది. పోసేమట్టు పోత్తనే ఉంది. మాయి మాత్రం రాలేదు. వత్తున్న జాడలేదు. లెక్కలేని దేవుండ్లకు మొక్కుకుంట కూసుంది సాయమ్మ.

అంతవరకూ సోపతున్న ఎన్నీల గూకింది. చీకటి నిండింది. అది బర్రె జీవితంల చీకటే అనుకుంది సాయమ్మ. నోట్ల తడి ఆరిపోయింది. పైకి చూస్తే నడి జాము తిరిగినట్టు పట్టెమంచం వంగింది. నాలుగు కట్టెలు పోగేసి మంటవెట్టింది. అడుగున అనుప కాయలు మాడి పురిటివాసనలో కలిసిపోతన్నది.

మంట వెలుగులో ఇప్పటికంటే స్పష్టంగా కన వడుతంది బర్రె. దాని కండ్లల్లో ఇప్పుడు ఇంకో ఆయాసం కనవడుతంది. అది పురిటినొప్పులది కాదని తెలిసిపోతనే ఉంది. మాయి ఉండజుట్టి ఎదురు బొచ్చెల తంతే వచ్చే ఆయాసం. ఆ ఆయాసమేదో తనకే ఉన్నట్టు తల్లడిచ్చింది సాయమ్మ.

పొంటె జామయింది. బర్రె తల్లడిత్తంది. కొట్టు కుంటంది. ఇంటి మీద గుడ్లగూబ 'గుగ్గూగుప్' అని అరుత్తంది. బర్రె మీద గబ్బిలాలు తిరుగుతున్నయి. బర్రె ఒర్రుడు మొదలువెట్టింది. కట్టెల మంట కూడా ఆరి పోయి చీకటి నిండుకుంది.

సాయమ్మకు ఏడుపచ్చింది. రేపు ఎవలో ఏమో అంటరన్న భయం కంటే బర్రెను, దాని బాధను చూస్తెనే కండ్ల నీళ్లు గారుతున్నయి. ఏడ్సుకుంటనే ఇంట్లకు పోయింది. గొడ్డలి అందుకున్నది. సాయన్నను లేపింది. గొడ్డలి చేతికిచ్చింది. బూరుగుచెక్కను, ఉప్పిచెక్కను కొట్టుక రమ్మన్నది.

చెక్క పేరు వినంగనే ఉల్కిపడ్డడు సాయన్న. వద్ద న్నడు. బదునాం అయితమన్నడు. కోప్పడుతూ "నీకు పిచ్చిలేసిందా, ఆ చెక్క మంచిదిగాదు. మాయి పడక పోతే ఇప్పుడేం సావది. తెల్లారని. తెల్లారినంక నలు గురిని పిలుద్దాం. సురుకులు పెట్టిద్దాం. బదునాం మన మీదికి రాదు. ఈ చెక్క పోసినమనుకో. పడెనాంటే మాయిపడుతది. పడలేదనుకో గంటల సచ్చిపోతది. ఎవడు వెట్టుకున్న పీకులాట చెప్పు," అన్నడు సాయన్న.

సాయమ్మ వినలేదు. కోపానికచ్చింది. "నీదేం నొత్తది. నొప్పులు తీసినోనివా... పిల్లలు కన్నోనివా... తెల్లా రనట తెల్లారని. ఆ ఆయాసం కంటే సచ్చింది నయం. దాని నొప్పులు జూసినవా... గవ్వన్ని జెప్పకు... నువ్వు తెత్తవా... నేను తేవల్నా..." అన్నది. అంటూ అతడు చెప్పేది వినకుండా గొడ్డలితో బయటకు నడిచింది.

అసలే నిద్రమబ్బు. ఆ మీద కోపం. సాయన్నకు తిక్కపుట్టింది. సాయమ్మ చేతుల నుంచి గొడ్డలి గుంజు కుని బూతులు తిట్టుకుంట అడివికి పోయిండు. బయట బర్రె కొట్టుకుంటంది. ఇంట్ల సాయమ్మ కొట్టు కుంటంది. అనుప చేను పడుగు పడుగయింది.

సాయన్న చెక్క తెచ్చేవరకు సాయమ్మ జాజును, గంజిని కలిపి పెట్టింది. దానిని చూసి మరింత బయ పడ్డడు సాయన్న. వద్దే వద్దన్నడు. బర్రెను సంపుతవా? అన్నడు. బదునాం గాకుమన్నడు. ఇది తాగితే బర్రె పిడాత సత్తదన్నడు.

సాయమ్మ వినలేదు. ఒర్రుతున్న బర్రె ఆయాసమే కండ్ల ముందు కదిలింది. ఏదో మత్తులో ఉన్నట్టు చెక్కను దంచి జాజుల కలిపి గొట్టం నింపి బర్రెకు పోసింది. పొయ్యంగ పోసిందిగనీ పోసినంక సాయన్న మాటలే నిజమనిపించినయి. కాళ్లు చేతులు సల్ల వడ్డయి. 'ఎంత పనైపాయె. మందువోయి కడుపుల వడె,' అనుకుంది.

మందు కడుపుల వడంగనే ఒర్రుతున్న బర్రె కూలవడ్డది. మెడలు సాపింది. కండ్లు నిలేసింది. నాలుగు కాళ్లను సాగదీసింది. కడుపు ఉబ్బింది. ఎగపోత మొదలు పెట్టింది.

సాయమ్మ గుండెల రాయివడ్డది. సుట్టూ చీకటి. నడుమల మంట. అప్పుడప్పుడూ కుక్కల అరుపు. చిమ్మట్ల రొద. ఒంటరి ఇల్లు. సాయమ్మకు మరింత బయమయింది.

సాయన్న మంటను ఎగేసిండు. బర్రెను చూసిండు. చెవులు ఇరిసిండు. తోకమట్టను గుంజిండు. దవుడలు పాపి చేతులో నాలుకను తడిమారు. నాలుక ఉబ్బిపోయి చేతుల్లో ఇముడలేదు.

"లంజే... సూసినవా... వద్దంటే ఇన్నవా? ఉచ్చె తార్తంగ బర్రెను సంపితివి. రేపు వాళ్లకు ఏం జెప్పుతవో చెప్పు... కడే బజార్లోని నిలవెట్టి..." బూతు అందు కున్నడు సాయన్న.

తల్లి ఆయాసం సంటిదుడ్డెకు తెలువది. పొదుగు మీదికి ఎగవడ్డది. బిడ్డ ఆకలి తల్లికి తెలుసు. ఆయాసం తోనే కాళ్లు పంగటిచ్చింది. దుడ్డెను గుంజుదామని ఎనుకకు పోయింది సాయమ్మ. బుడుగ్గుమని చిన్నగ సప్పుడు ఇనవడ్డది. పోయిన పానం వచ్చినట్టయింది. తోక కింద చెయ్యి పెట్టి తడిమింది. చేతికి సల్లగ మెత్తగా తలిగింది.

సాయమ్మ చిన్నపిల్లనే అయింది. పోయిన పానం వచ్చినట్టయింది. ఎగిరి గంతేసింది. ''ఏ... మాయి వడుతంది. మాయి వడుతుంది,'' అన్నది.

సాయన్న ఉలిక్కిపడ్డడు. కొర్రాయి అందుకచ్చి చూసిండు. సరిగ్గా కనిపించలేదు. ''నీయవ్వ... మాయి వడుతందా... గుడ్లమాయి వడుతందా... బర్రెను లేపు... లేపు...'' అన్నడు.

ఇద్దరు కలిసి బర్రెను లావట్టిండ్రు. నిలవెట్టిండ్రు. దుడ్డెను దూరం జరిపిండ్రు. బర్రె ఒక్క తినుకుడు తిని కింది. తట్టెడు మాయి కింద రాలింది. ఊపిరిని ఉగ్గ వట్టుకున్న సాయమ్మ గట్టిగా దమ్ము తీసి వదిలింది. సాయన్నకు గూడా బయం పోయింది. నవ్వుకున్నడు. మాయిని పొక్క తీసి పాతిపెట్టిండు.

సాయమ్మ సంబూరానికి పగ్గాల్లేవు. బర్రెను ఉడుకునీళ్లతో ఇంకోసారి కడిగి నూనె ఎల్లిగడ్డ రాసి మట్టులోంచి బయటకు తెచ్చింది. ఈ ఆగంలో వాళ్లు సూడలేదుగనీ ఎనుగు దుంకిన నాలుగు కోడెగిత్తలు అనుపచేనును కలే తిరిగినయి.

అప్పటికి బలబల తెల్లారుతుంది. పిట్టలు పీసు పీసుమంటున్నయి. మొర్రుపాలు దాగి దుడ్డె గంతు లేత్తుంది. బిడ్డ గంతులను చూసి బర్రె మురిసిపోతంది. పెయ్యదుడ్డె పుట్టిందని సాయమ్మ మురిసిపోతంది. బద్దిరద్ది తప్పిందని సాయన్న మురిసిపోతండు.

గుట్టతీర్థం నుంచి తాగి తిని నడిజామురాత్రి ఇంటికచ్చిన శంకరి ఇంటికి రాని బర్రెకోసం తిరు క్కుంట తిరుక్కుంట అనుపచేను అంచుకచ్చి నిల వడ్డడు.

''అగో శెంకరి వచ్చిండు బర్రెను కొట్టియ్యి,'' భర్తతో అన్నది సాయమ్మ.

సాయన్న బర్రెను లేపిండు. దుడ్డెను ఎత్తుకుని ముందట నడిచిండు. దుడ్డె వాసనను పసిగట్టి నడువ రాకున్నా నిలదొక్కుకుని దుడ్డె ఎంట నడుత్తంది బర్రె. ఎక్కడనో తెప్పలల్ల తేలుతున్న గద్దను పసిగట్టి వాకిట్లున్న తల్లికోడి పిల్లలను రెక్కల కింద దాసుకుంది. దుడ్డె వెంట బర్రె ఒర్రుకుంట నడుత్తంది.

సాయమ్మ తల్లికోడిని, తల్లి బర్రెను మార్చిమార్చి చూత్తంది. ఆమె కండ్లల్ల నీళ్లు నిండినయి. తనూ బర్రె వెంట నడిచింది.

సాయన్న దుడ్డెను శంకరి చేతులవెట్టిండు. శంకరి దుడ్డెను అందుకుని పెయ్య దుడ్డేనా పోతుదుడ్డెనా అని తోక లావట్టి చూసిండు. చూసి నవ్వుకుంట దారి వట్టిండు. ఎవలు పిలువకుంటానే ఎవలు అదిలించ కుంటనే బిడ్డ వాసనను పట్టుకుంటనే బర్రె శంకరి ఎటువోతే అటు పోతంది.

సాయమ్మ గుండె కరిగింది. 'అవును. తల్లి లక్క పిల్ల రాయి,' అనుకుంది. శంకరికి ఎదురు తిరిగి, ''శెంకరీ... ఎప్పుడచ్చిండ్రయ్యా... పొల్లకు ఎంటికలు తీసిండ్రా... దేవ పాణమెట్లుంది... మందులు వాడు తుందా,'' అడిగింది.

శంకరి పొడిపొడిగా చెప్పిండు. సాయమ్మ బొడ్లె సంచి తీసింది. యాభై రూపాయల నోటు తీసింది. ''పుట్టెంటికలు తీయంగనే అమ్మమ్మ కుడుకబెల్లం చేతులవెట్టాలె. మీరు పోతున్నట్టు తెలువకనే పాయె. పొల్లకు కుడుకబెల్లం కొనిపెట్టు,'' అంటూ నోటు ఇచ్చింది.

మొదాలు అనుమానపడినా తర్వాత నోటును అందుకుని దుడ్డెను ఎత్తుకుని ముందుకు నడిచిండు శంకరి.

సాయన్న బర్రె తొక్కిన మడి దగ్గరికచ్చి నిల వడ్డడు. సాయమ్మ సాయన్న దగ్గరికి వచ్చి నిలవడ్డది. బర్రె తొక్కిన అనుపచేను మడి ఆడిపిల్లలున్న ఇల్లు లెక్క అంగడంగడుంది. సాయన్న మడిని చూస్తండు. సాయమ్మ బర్రెనే చూస్తంది. చూస్తూ చూస్తూ, ''తొడుసు మల్లోడు. నా బిడ్డకు బిడ్డ పుట్టిన్నాడు ఆడివిల్ల పుట్టిం దని అలిగిపోయిండు. ఇప్పుడేమో ఆడిదుడ్డె పుడితే మురుత్తండు,'' అన్నది.

'ఆడిదో మొగదో... ఒక కానుపు చేసిన. ఇంకనా... దేవ నా కడుపనే తొక్కద్దు,' సాయన్న శంకరిని చూస్తూ అనుకున్నడు.

'బర్రె జూడు. ఎట్ల పోతుందో పని జెప్పతది. దేవకు పొద్దులు నిండినయి. తోలుక రావాలె. అత్త ముండదేం పోతుంది. ఆపది వడేదాకా రుద్దుతది,' సాయమ్మ అనుకుంది.

తన బిడ్డది మాయిముంతను తల్లిగారింట్ల పాతి గొంగిబర్రె బిడ్డె వెంట సాగిపోతంది.

నవ్య వారపత్రిక, 12 ఏప్రిల్ 2006